

РИНОК КУКУРУДЗИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

С.С. Галунка, аспірант*

Проаналізовано сучасний стан, тенденції та проблеми функціонування ринку кукурудзи в Україні, у т.ч. обсяги вітчизняного виробництва, споживання, експорту, імпорту, фінансові показники від реалізації. Визначено напрями удосконалення механізму регулювання кукурудзяного сегмента зернового ринку країни в сучасних умовах.

Ринок кукурудзи, механізм регулювання, конкурентоспроможність, інфраструктура, обсяги виробництва, споживання, експорт, імпорт.

Кукурудза є одним із найбільш важливих сільськогосподарських продуктів, що підтверджується високою продуктивністю та можливістю різностороннього використання. Так, в зерні кукурудзи міститься 9–12 % білка, 4–6 % жиру, 65–70 % вуглеводів, що робить її цінним продуктом харчування для людей і незамінним кормом в раціоні годівлі тварин. Між тим, дана культура має широкий спектр застосування в біопаливній та технологічній промисловості.

Зі збільшенням кількості населення на планеті та стрімким зростанням виробництва біопалива на світовому ринку, спостерігається високий попит на кукурудзу, і як результат, формування конкурентоспроможної закупівельної ціни.

В таких умовах та за рахунок вдалого використання зручного географічного положення, цінового чинника, впровадження новітніх аграрних технологій, Україна продемонструвала свою конкурентоспроможність, закріпивши за собою в 2011/12 маркетинговому році (м.р.) третє місце у світовому рейтингу найбільших експортерів кукурудзи.

Проте, досягнутий результат не може залишатися стабільним без постійної підтримки, а саме: злагодженої політики уряду спрямованої на подальше удосконалення сучасних технологій вирощування, удосконалення вітчизняної насінневої селекції, існуючої транспортної інфраструктури, системи зберігання зерна та каналів збуту продукції. Тому, на сьогодні, подальші дослідження питання розвитку ринку кукурудзи в Україні є необхідними та актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес розвитку зернового ринку України знайшов висвітлення у наукових дослідженнях вітчизняних вчених: М.В. Присяжнюка, С.М. Кваші, П.Т. Саблука, А.В. Розгона. Питанню формування цінових тенденцій на ринку зерна України приділяли увагу в своїх працях такі науковці, як Ю.С. Воскобійник, Ю.Я. Лузан,

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор А.Д. Діброва

О.М. Шпичак, О.В. Нікішина, І.В. Камінський. Проблеми регулювання ринку зерна знайшли відображення в наукових працях С.В. Майстро, Р.П. Саблука, А.Д. Діброви, І.В. Кобути, Т.О. Осташко, П.О. Фененко.

Вищезазначені науковці, здебільшого, приділяли увагу функціонуванню зернового сегмента вітчизняного сільськогосподарського ринку в цілому. Нині потребують детального аналізу основні тенденції розвитку однієї з його основних складових частин – ринку кукурудзи.

Мета дослідження – аналіз ринку кукурудзи в Україні, встановлення основних напрямів розвитку та визначення проблем, які створюють перепони для його ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу. Ринок кукурудзи в Україні розвивається під впливом зовнішніх чинників, таких як зміна клімату на планеті, невпинне зростання цін на нафту й газ, збільшення світового сукупного попиту на продукти харчування та частки використання кукурудзи для виготовлення альтернативних джерел енергії [6]. На нашу думку, сукупність вищезазначених чинників протягом останніх років зумовила стабільну ліквідність цієї фуражної культури на світовому ринку, що спонукало українських сільськогосподарських товаровиробників збільшувати питому вагу її посівів у загальній площі зернових (табл. 1).

Дані табл. 1 дають змогу оцінити питому вагу кожної культури у загальній посівній площі під зерновими в Україні. Так, протягом досліджуваного періоду в даній щорічній структурі найбільша частка припадає на посіви пшениці – у середньому 43,1 %, ячменю – 31,9 %, кукурудзи – 15,5 %.

Значно менше землі відводиться під гречку (в середньому 2,2 %), жито (3,4 %), овес (3,1%), просо (1,1%).

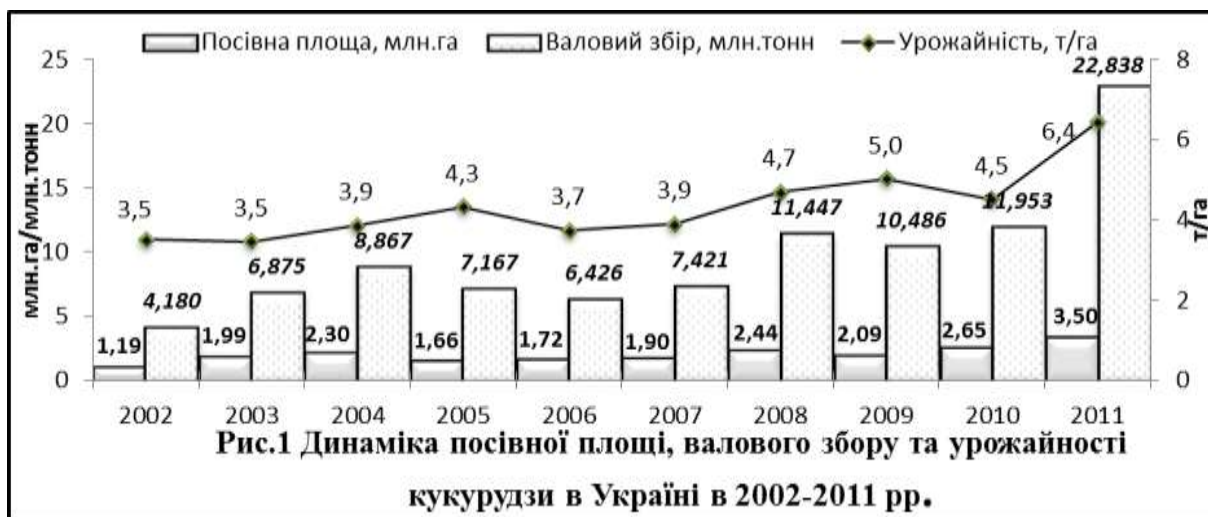
1. Посівні площі зернових культур в Україні в 2002–2011 роках, га

Посівна площа під зерновими культурами, тис.га, в тому числі :	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	13 818	10 634	14 409	14 204	13 803	13 112	15 123	15 115	14 185	14 985
<i>Пшениця</i>	6 750	2 456	5 534	6 571	5 511	5 951	7 054	6 753	6 284	6 657
<i>Ячмінь</i>	4 153	4 601	4 515	4 350	5 236	4 088	4 167	4 994	4 317	3 684
<i>Кукурудза</i>	1 189	1 989	2 300	1 660	1 720	1 903	2 440	2 089	2 648	3 544
<i>Гречка</i>	308	324	389	396	360	310	282	254	199	286
<i>Жито</i>	750	395	716	609	360	337	459	461	279	279
<i>Овес</i>	500	544	510	450	442	356	445	416	311	280
<i>Просо</i>	106	258	377	120	115	92	142	102	85	156
<i>Рис</i>	19	22	21	21	22	20	20	25	29	30
<i>Сорго</i>	6	19	36	20	34	52	112	20	29	67
<i>Інші злакові культури</i>	38	25	12	6	4	3	3	2	4	3

*Побудовано автором за даними міжнародної організації ФАО.

Водночас, слід зазначити, що впродовж 2002–2011 рр. посівні площі під пшеницею зменшилися на 93 тис. га, ячменю – на 469, гречки – на 23, жита – на 470, овса – на 220 тис га. За рахунок цього значно розширилися посіви кукурудзи – на 2 355 тис. га, проса – на 50, рису – на 11, сорго – на 61 тис. га. Отже, вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники надають перевагу у своїй діяльності вирощуванню трьох основних культур: пшениці, ячменю та кукурудзи.

З огляду на вищезазначене, необхідно здійснити детальний аналіз динаміки показників урожайності, посівних площ та виробництва кукурудзяного сегмента зернового ринку (рис.1). Він відображає таку закономірність: при зростанні посівних площ на 2,4 млн. га (в 2,9 раза) та урожайності на 2,9 тонн/га (в 1,8 раза) спостерігається збільшення виробництва кукурудзи на 18,658 млн. т (в 5,5 раза) у 2002–2011 рр., що позитивно характеризує розвиток досліджуваної частини ринку зерна.

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Окрім цього, важливою також є побудова балансу ринку кукурудзи в Україні (табл. 2). За його допомогою можна встановити основні стійкі для внутрішнього ринку кукурудзи тенденції, якими на сьогодні є: 1) безупинне підвищення за аналізований період таких показників, як виробництво, споживання, експорт, імпорт; 2) спрямування внутрішнього споживання даної культури здебільшого на годівлю тваринам (у середньому 4 890 тис. т щорічно), значно менше на промислові та харчові потреби (815 тис. т щорічно); 3) незначні обсяги ввезення кукурудзи на вітчизняний ринок (у середньому 22 тис. т щорічно) та її використання в подальшому як посівного матеріалу; 4) співвідношення щорічного загального споживання кукурудзи до її щорічного експорту в середньому в розмірі 58,0 % до 31,4 % відповідно.

Враховуючи потужний експортний потенціал України та прийнятну кон'юнктуру світового ринку, вітчизняна кукурудза активно займає позицію експортноорієнтованої культури. Динаміка обсягів продажу з України цієї зернової культури впродовж 2001–2010 рр. має тенденцію до зрос-

тання. Так, вартість експортованої продукції країни невинно зростала і у 2010 р., порівняно з 2001 р., збільшилася в 13 разів і досягла 2 888 тис. дол. США, при цьому її кількість збільшилася майже у 8 разів (рис. 2).

На підставі рис. 2, можна зробити висновок про існування високого попиту на український фураж з боку зарубіжних держав. Щодо експорту зерна до окремих частин світу, то тут спостерігається закономірність закупівлі вітчизняної кукурудзи, в основному, країнами Північної Африки, Близького Сходу, Європи.

2. Основний баланс ринку кукурудзи в Україні протягом 2002/12 м.р.

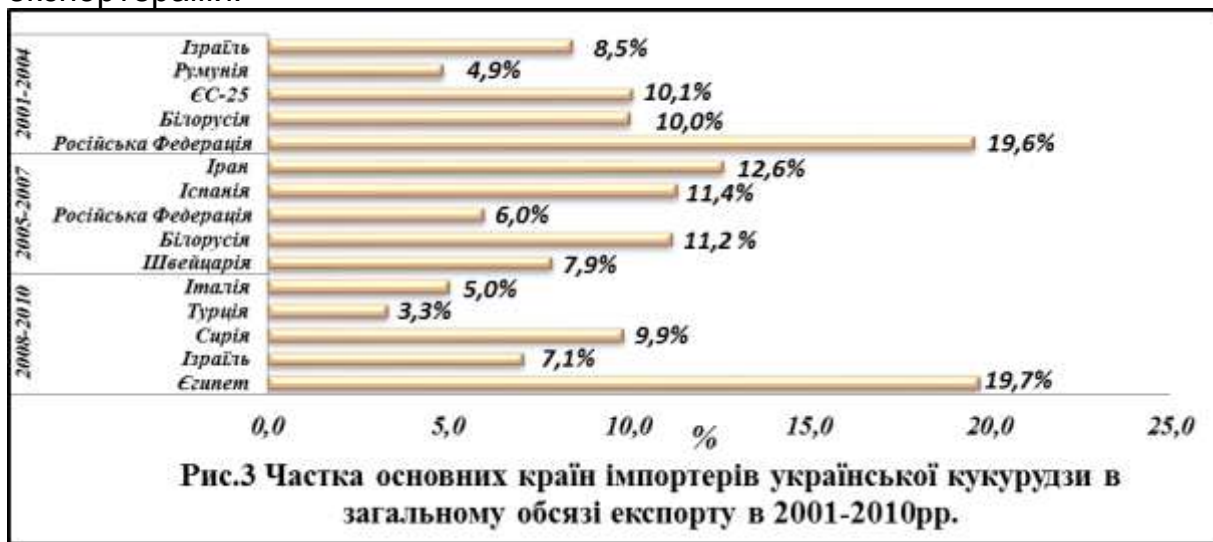
Показник	Маркетингові роки									
	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10.	2010/11	2011/12
Початкові запаси, млн. т	0,9	0,8	0,9	1,4	1,0	1,2	0,8	0,9	0,7	1,1
Виробництво, млн. т	4,2	6,9	8,9	7,2	6,4	7,4	11,4	10,5	11,9	22,8
Імпорт, тис. т	23	0	14	12	24	24	12	21	38	49
Експорт, млн. т	0,8	1,2	2,3	2,5	1,0	2,1	5,5	5,1	5,0	15,2
Внутрішнє споживання в кормових цілях, млн. т	2,8	4,9	5,3	4,4	4,5	5,0	5,1	5,0	5,4	6,5
Внутрішнє продовольче споживання, на посівний матеріал та промислові потреби, млн. т	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	1,1	1,3
Кінцеві запаси, млн. т	0,8	0,9	1,4	1,0	1,2	0,8	0,9	0,7	1,1	1,1

* Побудовано автором за даними Міністерства сільського господарства США.

* Побудовано автором за даними міжнародної організації ФАО.

Як свідчать дані рис. 3 основними покупцями були: в 2001–2004 рр. – Російська Федерація (603,7 тис. т), ЄС-25 (311,7 тис. т); в 2005–2007 рр. – Іран (685,5 тис. т), Іспанія (617,0 тис. т); у 2008–2010 рр.: – Єгипет (2 540,4 тис. т), Сирія (1 270,9 тис. т). [3] Варто відзначити той факт, що щороку географія експорту змінюється, вказуючи на абсолютну відсутність стабільності експортних відносин України з іншими країнами-експортерами.

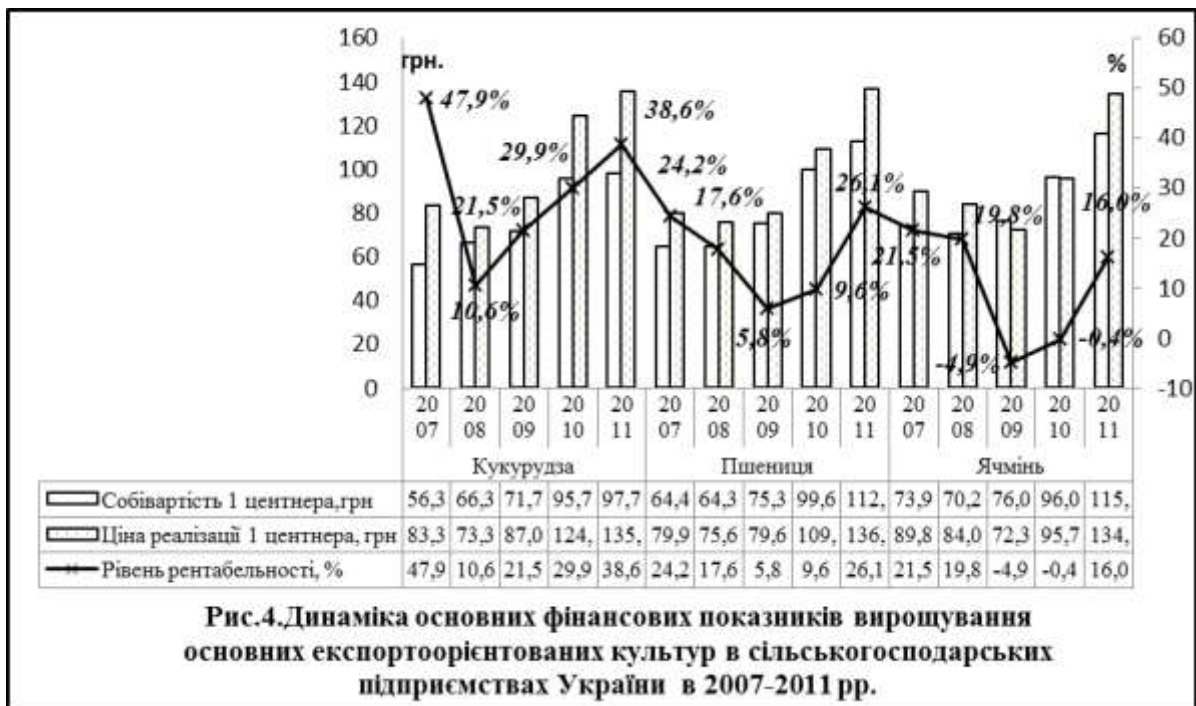

* Побудовано автором за даними Міністерства сільського господарства США.

Беззаперечним фактом є те, що конкурентна ринкова ціна є запорукою ефективного функціонування сільськогосподарських товаровиробників та формування пропозиції на ринку. Аналізуючи дані рис. 4, бачимо найбільший приріст ціни реалізації 1 ц продукції під час купівлі-продажу пшениці – у середньому 14 грн/ц щорічно, менший приріст ціни під час продажу кукурудзи – у середньому 13 грн/ц щорічно та ячменю – у середньому 11,2 грн/ц щорічно.

Також необхідно підкреслити: серед аналізованих нами основних експортоорієнтованих культур найменший рівень собівартості 1 ц спостерігається при вирощуванні кукурудзи (в середньому 77,5 грн/ц), натомість її рентабельність має найбільший показник – у середньому 29,7 %. (рис. 4). Такі результати дають змогу зробити висновок про перспективність розвитку досліджуваного нами сегмента зернового ринку України.

При постійному нарощуванні обсягів виробництва цієї фуражної культури та її експорту, необхідно знайти вирішення ряду існуючих проблем. Однією з перших є застаріла і слабка система зберігання і транспортування зернових. На заваді експорту стають такі негативні моменти: 1) обмежена кількість зерновозів і вільних вагонів на залізниці; 2) низька пропускна спроможність українських портів (тільки незначна частина спроможна приймати і розвантажувати судна місткістю понад 50 тис. т); 3) розосередженість елеваторів територією країни; 4) незначна кількість елеваторів із потужним обсягом одноразового зберігання [7].

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

Одним із актуальних проблемних питань для ринку кукурудзи є митно-тарифне регулювання експортних операцій. Непослідовні дії в напрямі застосування квот або експортного мита призводять до дискредитування нашої держави як сильного гравця на світовому ринку, а також втрати традиційних покупців української продукції.

Також, при реалізації зовнішньої аграрної політики на державному рівні не практикується проведення заходів щодо розширення ринків збуту та підтримки існуючих торговельних відносин.

Тому, з огляду на вищевикладений матеріал, ґрунтується висновок про необхідність побудови ефективного механізму регулювання ринку зернових з урахуванням сучасних внутрішніх та зовнішніх тенденцій розвитку. На нашу думку, основними кроками у цій побудові повинно бути:

- вдосконалення законодавства з позиції прогнозованості та завчасності застосування регуляторних заходів;
- розробка програми державного планування, прогнозування та попереднього оприлюднення переліку об'єктів державного цільового регулювання;
- державна підтримка розвитку обслуговуючої інфраструктури (зернохосвищ, елеваторів, портів), залізничної, річкової та морської логістичних систем;
- створення системи моніторингу та прогнозування кон'юнктури ринку, доступного для всіх учасників ринку аналізу щодо стану внутрішнього і зовнішнього ринків сільськогосподарської продукції, каналів збуту продукції та ін.;
- забезпечення безперервної комунікації між операторами зернового ринку та державними установами, які приймають безпосередню участь у розробці аграрної політики;

- формування конкурентоспроможного іміджу вітчизняного зернового ринку за допомогою співпраці органів держави з міжнародними організаціями (зокрема, із міжнародною асоціацією торгівлі зерном і кормами, міжнародною радою по зернових), посольствами провідних країн, з якими Україна тісно співпрацює.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна має потужний потенціал виробництва та експорту кукурудзи, тому на сьогодні гостро стоїть питання про необхідність комплексного застосування заходів регулювання ринку зернових культур, а також виваженої стратегії цінової, податкової та зовнішньоекономічної політики.

Список літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
2. Інформаційна компанія «Про-агро» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proagro.com.ua/kotirovki/ukrprice/>
3. Міністерство сільського господарства США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fas.usda.gov/grain_arc.asp
4. Міжнародна організація ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.faostat.fao.org
5. Сиченко В.В. Державна підтримка та регулювання експорту зерна з України / В.В. Сиченко, О.О. Сиченко// Вісник Донецького Національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2011. – № 3. – С. 74–78.
6. Український тижневик ділової інформації «Агропрофі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.agroprofi.com.ua
7. Фененко П.О. Експорт зернових українськими аграріями: проблеми та нові підходи до регулювання їхньої зовнішньоекономічної діяльності / П.О. Фененко // Агросвіт. – 2012. – № 19. – С. 43–47.

Проанализировано современное состояние, тенденции и проблемы функционирования рынка кукурузы в Украине, в т.ч. объемы отечественного производства, потребления, экспорта, импорта, финансовые показатели от реализации. Определены направления совершенствования механизма регулирования кукурузного сегмента зернового рынка страны в современных условиях.

Рынок кукурузы механизм регулирования, конкурентоспособность, инфраструктура, объемы производства, потребление, экспорт, импорт.

The present state, trends and problems of the functioning of corn market in Ukraine, including the volume of domestic production, consumption, export, import, financial performances of the implementation are analyzed. Directions of improving the mechanism of regulation of corn market of the country in the modern world are defined.

Corn market, the mechanism of regulation, competitiveness, infrastructure, production, consumption, export and import.